

Ton Liefwaard* ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 30 Yılı Üzerine Söyleşi

Ton Liefwaard, Hollanda'da Leiden Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Unicef'in desteklediği Çocuk Hakları Kürsüsü'nün hukuk profesörü başkanıdır. Çocuk hakları, çocuk hukuku ve çocuk adalet sistemi dersleri vermektedir. Aynı zamanda, Uluslararası Çocuk Hakları Yüksek Lisans Programı'nın direktörüdür. 2015 yılında Leiden Üniversitesi'nin en iyi hocası ödülünü almıştır. Çocuk hakları alanında çok sayıda eseri olan Ton Liefwaard üniversite kariyerinin yanında çocuk mahkemelerinde fahri hakim olarak da çalışmaktadır.

Kendisine Çocuk Hakları Sayısı'na özel röportaj teklifimi kabul ettiği ve sorularıma verdiği değerli cevaplar için teşekkür ederim.

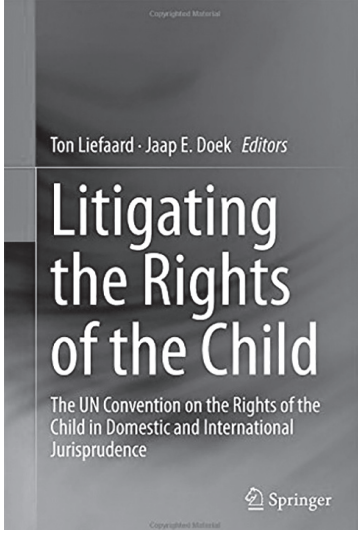
Memduh Cemil Şirin

MCŞ: *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 30. yılını kutluyoruz. Sözleşme'nin çocuklar için yeni bir dönem açtığı söylenebilir mi? Sözleşme'nin çocuklar için önemi nedir?*

TL: Gerçekten de Sözleşme'nin çocuklar için yeni bir dönem açtığını söyleyebilirsiniz. Sözleşme ezber bozdu. Bakışımızı değiştirerek bizi çocuklara hukuk ve insan hakları perspektifinden bakmaya yönlendirdi. Çocuklar ilk sırada yer alan hak sahipleri olarak tanınmalıdır. Bunun dünya genelinde şu ana kadar 196 ülkede ulusal düzeyde hukuk ve politikalar üzerinde çok sayıda etkisi oldu.

MCŞ: *Sözleşme'ye eleştirel gözle bakmanızı istesem: Sözleşme'nin eksikleri nelerdir? Zayıf noktalarını açıklar mısınız? Daha iyi bir Sözleşme mümkün müydü veya hala mümkün mü?*

TL: Sözleşme kusursuz değil. Dünyanın farklı olduğu bir zaman diliminde ortaya çıktı. Bugünün dünya çocuklarının farklı imkan ve sınavları var.

Örneğin, dijital ortam bilgi edinme, akran iletişimi, sanat ve oyun gibi imkanlar sunuyor. Aynı zamanda çevrimiçi kanallar ve platformlar aracılığıyla istismar gibi ülke sınırlarını da kolay aşan yeni riskler barındırıyor. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 21. yüzyıla uygun olup olmadığı merak edilebilir. Ben, Sözleşme'nin büyük ölçüde yerinde olduğunu ve yeni gelişmelerle başa çıkmak için kullanılabileceğini düşünüyorum. Sözleşme, çocuk haklarını ve çocuk haklarının korunmasını 21. yüzyıla uyumlu hale getirmeye elverişli bir esnekliğe sahip. Diğer yandan, bu esneklik aynı zamanda Sözleşme'nin

zayıf yönlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İklim değişikliği gibi çoğu mevcut sorunun Sözleşme'nin mevcut haliyle ele alınabileceğine inanıyorum.

MCŞ: Tarihsel bağlamda çocuk önce aileye ait olarak kabul edilirken ulus devletin gelişmesiyle çocuğun devlete ait olduğu fikri benimsendi. Sözleşme çocuk, aile ve devlet arasında nasıl bir denge kuruyor?

TL: Sözleşme ebeveynlerin çocuğu yetiştirmede asıl sorumlu kişiler, devletin ise destek rolüne sahip olduğunu ortaya koyan tek insan hakları sözleşmesi. Ek olarak, ebeveynler çocuğun hakları gerçekleştirilmesinde, çocuğun gelişen yeteneklerini göz önüne alarak, yol gösterici olma hakkına sahiptir. Sözleşme, çocukların kendilerine ait haklarını kullanmak için başka kimselere bağımlı olabileceğini kabul etmektedir. Devlet, çocuğun yüksek yararını korumakla görevlidir ve ancak özel durumlar gerektirirse müdahale edebilir. Sözleşme'nin çocuk, ebeveynler ve devlet arasındaki hassas ama önemli ilişkiyi düzene sokmaya çalıştığını düşünüyorum.

MCŞ: Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra pozitif hukukta önemli gelişmeler oldu. Sözleşme öncesi dönemle kıyaslandığında bir çok ülkede çocuk haklarının korunması ve gelişimine dair çok sayıda kanun çıkarıldığını gözlemliyoruz. Buna karşın, bugünkü çocuklar sözleşmeden önceki çocuklar gibi büyük sorunlar yaşamaya ve hak ihlallerine maruz kalmaya devam ediyorlar. Nerede hata yapıyoruz ?

**Monitoring Children's Rights
in the Netherlands** 30 Years of the
UN Convention on the Rights of the Child
Edited by Ton Liefwaard, Stephanie Rap and Peter Rodrigues

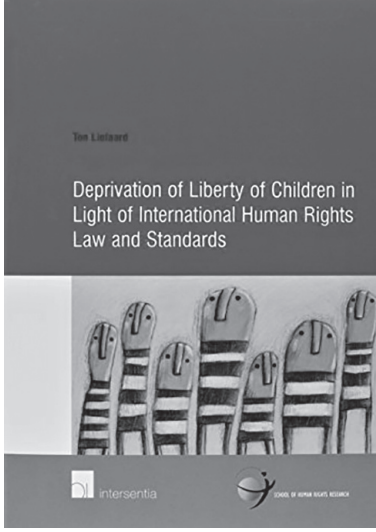
TL : Sözleşme'nin uygulanmasında henüz erken dönemlerde olduğumuzu düşünüyorum. 30 yıl kısa bir süre. Daha fazla yasa çalışması yapılması lazım: Politika geliştirme, bütçelendirme, çocukların özne oluşlarının ve katılım haklarının tanınması, dava takibi, ayrımcılığın önlenmesi. Jeo-politik çatışmalar ve göçmenlik de dahil olmak üzere, halen karşı karşıya kaldığımız ciddi zorlukları fark etsem de oldukça olumluyum. Çocuk haklarının adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir toplumların temel dayanağı olarak tanınması istikrar ve zaman gerektiriyor.

MCŞ: Sözleşmeden bahsedince çocuğun yüksek yararı ilkesine değinmeden olmaz. 30 yıllık süreçte çocuğun yüksek yararı ilkesinin kazanım ve katkılarını nasıl değerlendirirsiniz? Çocuğun yüksek yararı diğer bütün yararlardan öncelikli midir? Bu çerçevede, "öncelikli bir düşünce" nasıl yorumlanmalı ve uygulanmalı?

TL: Çocuğun yüksek yararı ilkesi, hem genel düzlemde hem de bireysel düzlemde, çocukları ilgilendiren bütün konularda uygulanan öncelikli bir düşünce olmalıdır. Bu diğer yararların önemli olmadığı anlamına gelmez. Aksine, çocuk hakları diğerlerinin hak ve yararlarını da gözetmelidir. Ama yine de çocuğun yararına yüksek öncelik verilmelidir. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin ortaya koyduğu gibi: Çocuğun yüksek yararı bir hak, bir usuli güvence ve bir yorum aracıdır (Genel yorum no.14'e bakılabilir).

MCŞ: Sözleşme'nin önemli katkılarında biri çocukların katılım hakkı. Adli ve idari süreçlerde çocuğun etkin katılımı nasıl sağlanabilir? Bunun için devletler hangi tedbirleri almalıdır?

TL: Bu önemli bir soru ve bu konudaki gelişen alanyazına bir bakmak gerekir. En temel husus, çocukların sonuçları kendilerini ilgilendiren karar süreçlerine etkin biçimde katılma haklarının tanınmasıdır. Aksi takdirde, bu çocukların yararını göz ardı eden adil olmayan hukuksal süreçlere ve sonuçlara yol açabilir. Ve çocuklar kendilerine saygı duyulduğunu ve

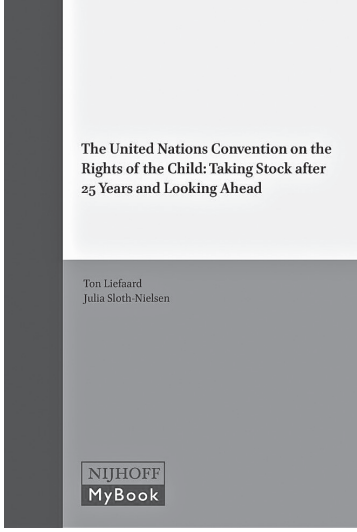

ciddiye alındıklarını hissetmezler. Bilgi, katılım ve karar verildikten sonra çocuğa geri bildirim etrafında şekillenen çocuk dostu adalet usullerini uygulamak faydalıdır çünkü daha iyi ve sürdürülebilir sonuçlar verecektir. Bununla birlikte, onları etkileyen karar süreçlerinde, çocuklara yönelik tutumları özne olarak değiştirmek de dahil olmak üzere, birçok farklı şekilde çalışma yapılması gerekmektedir. Ayrıca, bütün çocukların görüşlerinin dinlenilmesi ve katılım haklarından yararlanabilmesini sağlamalıyız.

MCŞ: *Çocukların özgürlükten yoksun bırakılması konusunda bir kitabımız var. Maalesef, çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları ile çok sık karşılaşıyoruz. Bir çok ülkede yargı sistemleri çocukları genç yetişkinler olarak görüyor. Bu sorunu çözmek için ne yapılmalı?*

TL: Bu da önemli bir soru. 8 Ekim’de Birleşmiş Milletler’e sunulmuş Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocuklar Küresel Çalışması’nda, bu konuya bütün dikkatimizi yöneltmemiz gerektiği gösteriliyor. Özgürlükten yoksun bırakmanın son çare olmasına (örneğin mutlaka gerektirmedikçe başvurulmamalıdır) ve özgürlükten yoksun bırakılan çocukların haklarını geliştirmeye odaklanmalıyız. Bu çocuklar hak sahibi olmaya devam ederler ve tutuklandıkları veya hapsedildikleri gerekçesiyle hakları ellerinden alınamaz. Üzerinde önemle durulması gereken özel bir hak yargıya erişim hakkıdır. Bu hak, idareyi sorumlu kılabilir ve hukuka aykırı ya da keyfi uygulamalar ile cezalandırmaların görünürlüğüne artırarak çocuklara çözüm getirebilir. Böylece, çocuklar suç işledikleri için ergin ve yetişkin gibi değil, öncelikle çocuk olarak görülebilirler. Bu, adolesan davranış ve gelişimi hakkındaki tüm bildiklerimizin tersine olur.

MCŞ: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne başvuruyor. Mahkeme’nin çocuk haklarının gelişimine olumlu katkıları olduğunu düşünüyorum. Buna karşın, (belki de Mahkeme’nin liberal felsefeye dayanması sebebiyle) bu katkının devletlerin sosyal koruma ve eğitim hakkı gibi sosyal haklar*

bakımından sorumluluğu yönünden sınırlı kaldığı kanaatindeyim. AİHM'nin çocuk haklarının gelişimine katkısını nasıl yorumlarsınız?

TL: Mahkeme'nin çocuk haklarının gelişimine olumlu katkıları olduğu konusunda size katılıyorum. Benim gözlemim, örneğin çocukların görüşlerinin dinlenilmesi hakkı, adil yargılanma hakları ve çocuk dostu adalet gibi medeni ve siyasi hakları da içeren şekilde Mahkeme'nin çocuk haklarına giderek daha fazla bağlandığı yönünde. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi çocuk haklarını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin bir yorum aracı olarak konumlandırma

anlamında sınırlıdır ve örneğin, Amerikalılararası İnsan Hakları Mahkemesi ile ulusal Anayasa Mahkemelerinden farklı olarak (devletlerin) takdir yetkisi ile sınırlıdır. Ama yine de, Mahkeme gerçekten çocuk haklarına bağlılık gösteriyor ve BM Çocuk Hakları Komitesi'nin genel yorumlarına, Avrupa Konseyi karar ve rehberlerine atıfta bulunuyor. Doğrusu, dikkat çekici bir gelişim.

MCŞ: *Siz, Fahri Çocuk Hakimi olarak görev yaptınız. Deneyiminizden bahsedermisiniz? Aynı anda akademisyen ve uygulamacı olmanın yararları nelerdir?*

TL: Halen Lahey Ceza İstinaf Mahkemesi'nde fahri hakim olarak görev yapıyorum. Bu bana toplumsal gerçekler ve uygulanan hukuk ile bağlantıda kalma imkanı sunuyor. Akademik birikimi mahkemeye taşıyabiliyorum ve mahkeme de bana uygulama hakkında bilgi sunarak çocukların haklarını ve yararını nasıl daha iyi koruyabiliriz diye ilham veriyor. Bir akademisyenken mahkemede hakim olarak çalışabilmek müthiş bir ayrıcalık.

MCŞ: *Leiden Üniversitesi'nde çocuk hakları alanındaki çalışmalarınızdan bahsedermisiniz? Çocuk hakları alanında çalışan genç akademisyenlere tavsiyelerinizi de sormak isterim.*

TL: Hukuk yüksek lisansı alanında türünün tek örneği olan programımız ile çocuk hakları alanında yeni bir jenerasyon yetiştirmeyi ve onlara, çocuk

haklarının diğerk ulusal ve uluslararası hukuk alanlarına etkileri hakkında bilgi vermeyi amaçlıyoruz. Ayrıca, çocuk hakları konusunda ilham vermek ve çocuk haklarının teorik ve pratik anlamlarının daha iyi anlaşılabilmesi için profesyonellere ve öğrencilere kısa kurslar ve yaz okulları sunuyoruz. Meslektaşlarımız ve öğrencilerle programlarımızla ilgili bilgi paylaşmaktan ve üniversitemizde olmalarından memnun oluruz.

Ben çocuk haklarının hukuki bir perspektiften çalışılmasının ve diğerk disiplinlere oradan açılmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca, çocuklar için çocuklarla birlikte çalışan bir profesyonel olarak çocuk haklarının potansiyelinin anlaşılması gerektiğine kesin biçimde inanıyorum. Bu söylediğimin yanlış anlaşılmasını istemem ama çocuk haklarının tek başına her şeyi çözmediğini anlamak önemli. Ancak bu potansiyel anlaşıldıktan sonra çocuk hakları gerçeğe dönüşebilir.

MCŞ: *Son sorum; Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne bir madde (veya yeni bir çocuk hakkı) ekleme imkanınız olsa nasıl bir teklifiniz olur?*

TL: Birçok ulusal yargı sistemindeki çocukların hukuki ehliyetsizliği ile mücadele edebilecek yargıya erişim hakkını bir çocuk hakkı olarak eklemek isterim. Çocuklar bu hakka sahipler ve yakın zaman önce Uluslararası Çocuk Hakları Dergisi'nde bu konuda yeni bir makale yayınladım. Ancak, bu hakkın daha açık ifade edilmesi gerektiği kanaatindeyim. Yargıya erişim olmaksızın ve hak ihlallerine karşı tedbirlerin yokluğunda çocuk haklarının değeri zayıflıyor. Şükür ki, çocukların BM Çocuk Hakları Komitesi'ne bireysel başvuru yapabildikleri Çocuk Hakları Sözleşmesi Başvuru Usulüne İlişkin 3. Protokolü var. Ayrıca, Komite'nin önüne gelen başvuruları tartıştığımız Leiden Çocuk Hakları Gözlemevi internet sayfasına (*Leiden Children's Rights Observatory*) da bakılabilir.

* Ton Liefwaard

Leiden Üniversitesi Hukuk Fakültesi
t.liefwaard@law.leidenuniv.nl